

מתוך הספר "אמרי שמעון" / הרב שמעון אגסי זצוק"ל

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

דרוש זה דרש אותו המחבר זיע"א לפני קהל מוזמנים בביתו אשר מסר אותו לחברה העוזרת לילדי עניים ללמד אותם מלאכת הנגרות

וכשיבוא ללסטם אותו, יעמוד עליו ויהרגהו או תשמע בו הממשלה ויתלוהו. וזש"ה תאוות עצל תמיתהו וכו' ר"ל תאוות העצל אל הבטלה לפעמים היא תהיה סיבה שתמיתהו. והטעם כי מאנו ידיו לעשות מלאכה להתפרנס, ולא יצא לת"ר.

וכדי להינצל ממדת העצלות המביאה לידי גזל וגניבה הזהיר שהמע"ה ואמר לך אל הנמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה וכו'. ולפי שהנמלה יש לה מידת החריצות והזריזות ביותר וגם מתרחקת היא מאוד מן הגזל כמ"ש רז"ל א"ר יוחנן אלמלא לא ניתנה תורה לישראל, למדנו צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה. והכוונה באו' לך אל נמלה לאמר שלא תאמר בושה היא לו לאדם בעל דעת ותבונה ללמוד שכל מהנמלה בריאה פחותה מאוד. כי לא ממנה אתה למד אלא ממני, ממה ששמתי מידה זו בטבעה וכמ"ש רז"ל מלפנו מבהמות ארץ, זו פרדה וכו' ומעוף השמים יחכמו, זה תרנגול וכו' ודקדק הכתוב לאמר מלפנו שחוזר על הקב"ה לאמר שאין הכוונה שהבהמות ועופות הם יותר חכמים מהאדם שיצטרך ללמוד מהם. זה אינו אלא ממה שהטביע בהם הבורא יתברך מידה טובה זו, כוונתו היא כדי שנילמד אנו מהם וא"כ לא מהם אנו לומדים אלא ממי שהטביע בהם מידה זו. לז"א לך אל נמלה עצל ואל תחוש שבזה ניגרע מערכך כי לא ממנה אתה למד אלא ממני. וראה דרכיה איך היא אינה גוזלת ואינה חומסת ולא תיקח דבר ממה שזכתה בו חברתה עד שניסו המנסים פעמים הרבה לקחת גרגיר חיטה מאחת מהם ולהניחו בפני האחרת ובעוברה עליו הריחה אותו שהוא משל

שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ב"פ

איתא בויקרא רבא פל"ד וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו, הה"ד אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. א"ר יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן, אלא אשרי משכיל אל דל. הוה מסתכל בו היאך לזכות בו. ר' יונה בשעה שרואה בן גדולים שירד מנכסיו והוא מתבייש מכך היה הולך אצלו וא"ל בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה במדינת הים הא לך חפץ זה, לכשאתה מתרווח אתה נותנו לי. ובשעה שנותנו לו היה א"ל מתנה לך נתתיו. ע"כ.

ידוע הדבר ומפורסם הוא מה שהפליג שהמע"ה בס' משלי לדבר בשבח מי שמתגדר במלאכתו בעוז החריצות והזריזות וגינה המתרפה במלאכתו ואוהב הבטלה והעצלות עד שהשווה אותו לחטא ירבעם בן נבט, כמש"ה גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית וידוע דרו"ל ע"פ חבר הוא לאיש משחית, הוא ירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים. והגם שכל דברי שהמע"ה הם על מלאכת שמים ולא על עסקי עוה"ז מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ואחוז בזה וגם מזה.

ולהבין איך דימה המתרפה במלאכתו לירבעם בן נבט הוא משום שוודאי הוא, שזה העצל אינו יכול לישב בדד בלי חברת אוהב ורע ובהכרח הוא שמבקש לו עדת מרעים שיתרועעו עימו לעשות כמעשהו וכשתכלה פרוטה מכיסם ומרעה אל רעה יצאו עד יעמדו ללסטם את הבריות. ומי גרם להם כ"ז ? זה העצל הראשון ונימצא שזה חוטא ומחטיא ממש כירבעם בן נבט. והנה לפעמים יבוא מזה לידי סכנת מוות שאפשר שיהיה הניגזל חזק ממנו,

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

בחולאים רעים ונאמנים כמ"ש רז"ל גבי פועלי דמחוזא דאי לא עבדי חלשי.

והטעם הוא כמ"ש הרופאים, שהטעם הוא שנימצא החולי תמידי בנשים רכות ועדינות הבטלים ממלאכה הוא מפני שכשהאדם יושב בטל ואז הדם שבו הולך לאטו ואינו מסבב הגוף כמו בעת שהוא מתנועע ומתחמם בעסקו במלאכתו, אז יצללו שמרי הדם למטה ויתקבצו בגוף ויולידו חולאים רעים. משא"כ העוסק במלאכה ומתחמם עד שהוא מזיע אז מותרי הגוף הארסיים יוצאים עם הזיעה כנודע. וגם הדם לא יהיה שקט על שמריו אלא מתערבים השמרים עם הדם הצלול מחמת כוח התנועה וההתעמלות ולא יצללו למטה ונשאר הגוף נקי ומזוכך ויהיה בריא אולם. והיינו טעמא דהנוגע במקומות המכוסים שבגופו צריך נט"י משום מלמולי זיעה הארסיים. וה"ט נמי נט"י לאכילה. (וצריך להכניס בכאן דברי מוסר למלעיגים על המצוות וכו')

וזהו רמזו רז"ל באו' רב ששת אתעסק בכשורי. אמר גדולה מלאכה שמחממת את בעליה. ולכאורה ק' אי משום חימום לחוד מאי רבותא דמלאכה הלא בזוז אחד יכול לקנות עצים ולהסיק ויאמר חמותי ראיתי אור ? אבל לפי"ה יובן שהיה רוצה לחמם עצמו עד שיתחמם ויזיע מחמת משאות קורות גדולות כדי שעי"כ יתנקה גופו ויהיה בריא ושלם והיינו רבותא. ומאחר שכל זה יש לו לאדם להיות יגע במלאכתו ולא ישקוט. לזה סיים ואמר עד מתי עצל תשכב וכו'.

והטעם בהפלגת השבח העצום שבא בדברי שהמע"ה למי שמזדרז במלאכתו והגנות הגדול למתרפה ממנה, הוא משום שהאדם לא נברא להיות יושב בטל כמשי"ה אדם לעמל יולד, וכה"א ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה היפך ממה שנאמר בתחילה ואדם אין לעבוד את האדמה וכן

חברתה והניחתו. וגם אתה התחכם לעשות כמעשיה שלא לגזול ולא לעשוק. ואמר אשר אין לה קצין שוטר ומושל ר"ל שיענישנה על הגזל, ואעפי"כ תזהר ותשתדל להכין בקיץ לחמה שלה, ולא מהגזל. כ"ש אתה שיש עליך כמה שופטים ושוטרים המונעים אותך מן הגזל שצריך להתרחק ממנו. וראה את החריצות שלה עד היכן היא. שאם היות שבעת הקציר אספה לה מגורות של חיטים למאכלה וכבר עבר קציר מ"מ אינה מנחת כל הקיץ מלאסוף איזה גרעינין שנשארו בשדה וזה הוא תכין גם בקיץ לחמה אחר אשר אגרה בקציר מאכלה ואינה מנחת לנוח מעט.

גם אתה אל תתעצל מהמלאכה גם אחר שעמלת הרבה והכינות לך כלים מכלים שונים למכור עכ"ז לא תנוח ולא תשקוט מלהכין עוד. והגם שלפעמים יהיה יוקר השערים בעולם, ואין קונה ממך שום כלי, וגם אם ימצא קונה רוצה ליקח אותו בזול ואינך מרויח כלום, לא תתרשל ותאמר למי אני עמל, אלא עמול וחזור ועמול ואעפ"י שאין ריוח בדבר.

וזהו שארז"ל אהוב את המלאכה ר"ל את עצם המלאכה תאהב ולא הריוח והתועלת היוצא ממנה. ואמר ושנא את הרבנות ל' שלא תאמר בן מי אני שאעסוק במלאכה הלא בן גדולים אני, בן עשירים אני, ובזיון יהיה לי אם אהיה בעל מלאכה ולא סוחר השולח בים צירים, וטוב לי להיות בטל מהיות בעל מלאכה, לז"א ושנא את הרבנות. ובזה אל תתודע לרשות כי בהיותך בטל אז הרשות עושה עימך דין וחשבון מהיכן אתה מתפרנס ואין אתה אלא גנב או קוביוסטוס ויעמידוך לדין. אבל כשאתה עוסק במלאכה אז אל תתודע לרשות. ועוד שאם אתה מתבטל ממלאכתך בזמן מן הזמנים הרי יש לך בטלים הרבה כנגדך שאתה נופל למיטה

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

שהשוו מעלתה למעלת התורה, באו' יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו' צריך להבין דמאי כולי האי וכ"ש אם נאמר כסברת האומרים כי בהסמך ענין אחד לשני במילת עם, אז המובן הוא שהסומך הוא עיקר והניסמך הוא טפל, ונמצא שאמר יפה ת"ת עם ד"א אז יובן שהדרך ארץ הוא עיקר והתורה טפילה לו. וזה לא יתכן כלל. ומהכלל שבידינו שת"ת כנגד כל המצוות וכ"ש מהמלאכה שאינה מצוה. וא"כ דבריהם צריכים ביאור. ועוד שתוך כדי דבור חזר ועשה מהעיקר טפל באו' וכל תורה שאין עמה מלאכה, עמה דייקא. ועוד צריך להבין מ"ש גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה. והא אנו קחזינן להיפך שבעלי המלאכה הם נבזים ושפלים משא"כ הסותרים ובעלי פרקמטייא.

אך העינין יובן במ"ש בעל העיקרים ז"ל בתחילת המאמר הג' הביאו מהרימ"ט ז"ל בדרשותיו דרוש א' בקצרה וז"ל וכבר היה בקדמונים מי שחשב שהאדם חסר היצירה מכל הבעל חי, אי למה שהם קלי התנועה לא יצטרכו סוס לרכוב עליו ולא כלי מלחמה כי כלי זינן עליהם. הקרניים לבהמות, ומתלעות לחיות, וקוצים לקיפוד, ושיניים וצפרניים לאריה ולשאר הטורפים ולבושם גדל עמהם ומזונם מוכן. וכתב הוא ז"ל וז"ל, ונ"ל שהדבר להיפך שזה מורה על חסרונן לפי שחסר להם השכל גזרה חכמתו ית' להכין צרכיהם בטבע יצירתן, אבל באדם נעשה להורות לו שהוא צריך להשתמש בכוחות השכל שהוא המקנה שלימות לנפשו הצריכו שיהיה זקוק לחזר אחר צרכיו בחקירת השכל וידע ויכיר כמה יקר הוא להגיע אל השלימות. וברא בו ידי אומן עושי כל מלאכה וחושבי מחשבות אשר בהם יתקן כל כלי זיינו ולבושו היקר ומאכלו הבריא בעצת השכל אשר נתן בו וכו'. ומה שאמרו שהם חסרונות שיצטרך סוס לרכב

ארז"ל יכול יושב ובטל ת"ל בכל מעשה ידיך אשר תעשה. והטעם הוא משום שהאדם מתכוננת עצמו הוא חברתי בטבעו, ואינו יכול להספיק צרכיו אלא בחברת אנשים ולא להיות בודד במועדו, וכמ"ש רז"ל כמה יגיעות יגע אדה"ר עד שאכל פת וכו' וכן אמר בן זומא כשראה אוכלסא ברוך שברא כל אלו וכו'. ולכן הוטל על כ"א ואחד לעסוק באיזה פעולה כדי להועיל לזולתו לחברה האנושית ולקיים הקיבוץ. ואם כ"א ואחד יהיה יושב ובטל אז יופסד הקיבוץ ותשחת החברה. ולא תוהו בראה לשבת יצרה.

והרב בעל העקידה ז"ל בש' נ"ה הביא מופת לזה מפי החוקר וז"ל. גם לחלקי האדם יראה לכ"א מהם פועל לעין ליד ולרגל וכן מלבד אלה ע"כ. ופירש ז"ל הכוונה אם לכ"א מהחושבים החלקיים ימצא פועל מה כמו שהוא הראות לעין, והמשוש ליד, וההליכה לרגל, וכדומה כ"ש שנתיחד לו לאדם פועל מצד כללותו בלי ספק. וכמו שכאשר יחסר מאחד מאלו פעולתו המיוחדת לו, והנה לא ישאר שמו עליו רק בדרך הסיפוק כמו שתקרא "עין" לעין הצלם, כמו שזה עצמו אמר הכתוב על עושה הצלמים לפי דעתי. פה להם ולא ידברו עינים להם וכו' כמוהם יהיו עושיהם. ירצה שכאשר לא ימצא להם בכ"א מחושיהם פועל הנאות לו. והוא ההשתמש בו כראוי. הרי הם כמו שנפקדו מהם חושיהם והרי הם כמו הצלמים אשר המה עושים. כ"ש שיהיה זה באדם בכלל כי כשיחסר לו פעולתו מצד כללותו לא יקרא אדם רק בשיתוף השם. וראוי שיקרא מת וכמו שא' החכם תאות עצל תמיתנו, ר"ל שתאות העצל אל הבטלה מביאתו שיתואר בשם מת מפני שמיאנו ידיו לעשות עכת"ד יע"ש.

אמנם רז"ל אשר שתו נוספות על הפלגת שהמע"ה במעלת עסק המלאכה עד

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

הוא נימשל כבהמות, ולא לבהמות הבעלי תנועה אלא לאותם שהם נדמו.

ולי נראה לתת טעם אחר למה שלא ברא הקב"ה את האדם שלם מפאת עצמו כמו הבע"ח. הוא משום שאילו היה כך היה נישחת הקיבוץ המדיני והחברה האנושית כיון שכל אחד היה מסתפק בעצמו ולא היה צריך לזולתו ומימלא רוב מצוות התורה היו בטלים מעצמם ולא היה להם מקום לחול. שהרי אם היה מזונו מוכן בסדר אחד ועשבא כתורין ליה יטעמו, היאך היו מתקיימים כל מצוות עשה ול"ת התלויים בעבודת קרקע כגון לא תחרוש בשור וחרמור יחדיו. שדך לא תזרע כלאים, לקט שכחה ופאה, והשביעית תשמטנה ונטשתה, ומצות שחיטה וכיסוי הדם ואיסורי אכילת בהמות ועופות ודגים טמאים ועוד הרבה מצוות כיוצא בזה. ואילו היתה כסותו גדילה עימו מה מקום היה למצוות ציצית. וללא תלבש שעטנז ולא ילבש גבר שמלת אשה. ואלו כ"א מסתפק בעצמו וא"צ לזולתו, מה מקום היה למצוות שבין אדם לחבירו כגון צדקה וגמ"ח והלוואת חן וחסד ואיסורי ריבית וצידיק המשקלות והמאזניים ושכר שכיר והשבת העבוט ומצות ואהבת לרעך כמוך שהיא כלל גדול בתורה. כולם היו בטלים ומבוטלים מצד עצמם.

וכיון שהעיקר אצלינו שכל ביאת האדם לעוה"ז הוא בשביל הצלחת הנפש התלויה בקיום המצוות. וקיום המצוות אינם אלא בהיות האדם חסר השלימות מצד בריאתו, לכך ניברא חסר כדי שיצטרך להשלים חסרונו בעבודת האדמה ושאר עסקים. ובאמצעות זה יוכל לקיים מצוות התורה אשר הם עיקר שלימותו. ונמצא אדרבא חסרון זה הוא עיקר שלימותו שבזה הוא קונה חיי עוה"ב. ואפשר דזהו כוונת רז"ל שדרשו ע"פ לעבדה ולשמרה מ"ע ומצות ל"ת. וקשה דפשטיה דקרא מיירי בעבודת

עליו ושור לחרוש חרישו וכבשים ללבושו הן גדולותיו הן הן גבורותיו שהמשילו על מעשה בראשית וגם חית השדה נתן לו לעבוד כמ"ש ורדו בדגת הים וכו' ע"כ.

ואפשר לאמר שזוהי טענת דמע"ה באו' כי אראה שמ"ך מעשה אצבעותיך וכו' מה אנוש כי תזכרנו וכו'. יאמר שבראותי גרמים השמיים אשר כוננת להם חומר זך באין חסרון דבר, ובהביטי בחומר האדם שהוא בחוסר כל ואפילו מבהמה, אז יתחמץ לבבי לו' מה אנוש כי תזכרנו כי כמה נחשב לשית אליו לבך. אבל אחר ההתבוננות אני רואה שבמה שתחסרהו מעט מאלקים בעינין חומרו, אדרבא בזה עצמו הוד והדר תעטרהו מצד השכל שנתת בו, שעל ידו הוא משלים חסרונותיו באופן היותר נאות, שיכול לשנות מאכלו וכסותו ודירתו לפי העת והזמן. בחורף בפני עצמו ובקיץ בפ"ע. וכן פעם יתאוה לאכול משמנים ולשתות ממתקים ופעם חמוצים כפי אשר תאוה נפשו. משא"כ הבע"ח שאינם יכולים לשנות דרכם ומנהגם מחמת שאין להם שכל בחריי. וא"כ חסרון זה כבוד והדר הוא לו. ותדע שכן הוא שהרי תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו צונה ואלפים וכו'.

נמ"ל שע"י שהאדם נברא חסר השלימות לגמרי הוא טורח ומשלים עצמו ע"י פעולותיו ועסקיו ביישובו של עולם, בזה ניכר יקר גדלו ומעלתו שהוא בעל שכל וצורה. לכך יפה אמרו רז"ל גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה לפי שע"י ניכרת מעלתו שהוא בעל שכל ומשלים עצמו באופן היותר נאות לו עפ"י בחירתו משא"כ בבע"ח. ולפי"ז מי שהוא יושב ובטל ואינו משלים עצמו בשכלו ע"י פעולותיו הוא נישאר בגולמתו והוא פחות במעלה מהבע"ח וזש"ה אדם ביקר ר"ל שהוא בעל שכל ולא יבין לעסוק בשכלו,

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

ועקלקלים. והכוונה יאמר אם אתה בכל דרכיך הישרים דעהו ותעשם לש"ש אז הוא יישר ארחותיך ר"ל המנהג הזה יישר אפילו ארחותיך העקלקלים כלומר שאפילו נטית מדרך הישר ועשית איזה עבירה כיון שהיא לשמה אז למצוה תיחשב, כמו יעל עם סיסרא שעליה אמרו רז"ל גדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה (הוריות י) כי אחר כוונת הלב הם הם הדברים.

והטעם לזה יובן עדמ"ש הרב מאיר מלבי"ם ז"ל בספרו ארצות השלום דרוש א' דף ז' משם החכם החוקר בספר המידות. כי הנואף בשביל חמדת ממון יקרא נבל בעצם. ונואף במקרה, וההיפוך בהיפוך. כי כל פועל יקרא ע"ש סיבתו התכליתית שהיא סיבתו העצמית. והנואף בשביל ממון שתכלית כוונתו היא האתנן לא יקרא בעצם נואף רק בשם נבל חומד ממון. והביא משם בעל העקידה ז"ל שפירש בזה כוונת הכ' בתתך אתנן ואתנן לא ניתן לך ותהי להיפך לכן זונה שמעי דבר ה' יע"ש. וכיון שכל פעולה מתייחסת אל תכליתה לכן גם בעסקו בצורכי עוה"ז ומכוין בהם לעבודת השי"ת, עובד את ה' מקרי, ואפילו אם עובר עבירה כיון שכוונתו לש"ש למצוה תיחשב. וכן השוקד על החכמה ותכלית שקידתו הוא בעבור החכמה עצמה ההוא יקרא בשם אוהב חכמה. אבל השוקד על החכמה וכוונתו על עושר וכבוד, ההוא אינו נקרא מבקש חכמה אך מבקש עושר או רודף אחר הכבוד. בהיות אלה קצות דרכיו ותכלית כוונתו.

ובבחינה הזאת נאמר לפעמים בצדק כי נראה שני אנשים אחד הלך ליום השוק בעבור המסחר ואחד הלך לבית המדרש לעסוק בתורה. שהראשון הלך על יום השוק לעסוק בחכמה. והב' הלך לביהמ"ד לעסוק במסחר, אם יושקף מטרת פעולתם

קרקע ממש מנ"ל למדרש הכי ? אבל לפי"ה ניחא. דזה תלוי בזה דכיון דאיכא לעבדה ולשמרה אז יש מציאות בקיום מצות עשה ומצות ל"ת.

וכיון שכן שכל עיקר הפעולות והעסקים לא הוצרכו להיות בעולם אלא משום קיום מצות התורה א"כ מהצורך הוא שיהיו כל הפעולות והמלאכות של חרישה וזריעה ושאר העסקים בדרך היתר וכשרות עפ"י חוקי התורה והמצוה שאם לא כן חזר הכל ללא הועיל. א"כ מהצורך הוא לכל מתעסק בישובו של עולם באיזה עסק שיהיה, שילמוד תחילה הלכות ודיני אותו עסק כדי לידע הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה ע"פ התורה. נמצא שבשעה שהוא עוסק במלאכתו הוא שומר ג"כ התורה והמצוה אגב אורחיה. ועל כגון זה אמר התנא יפה ת"ת עם דרך ארץ, דגם זה מודה דצריך לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי אלא דקאמר דגם בשעה שהוא עוסק בד"א צריך הוא להתנהג ע"פ התו"מ, וכיון שכל שעה הוא מהרהר בליבו ההלכות והדינים השייכים לפי העת והשעה ונזהר לקיימם, הרי נחשב לו כאלו לומד, מאחר שתורת אלוקיו בלבו ושפ"ק יפה ת"ת עם ד"א דהאמת הוא שבשעה זו הו"ל הד"א עיקר והתורה טפילה לו.

א"נ יל"פ יפה ת"ת עם ד"א, עפ"י מש"ה בכל דרכיך דעהו. וכתב מר"ן ז"ל בש"ע או"ח סימן רל"א שהכוונה היא שכל מה שיהנה בעוה"ז אכילה ושתייה ושינה ועסקיו וכל צרכי גופו כולם יהיו לעבודת הבורא ית' ולא להנאת עצמו, וכמ"ש התנא וכל מעשיך יהיו לש"ש. וסיים ומי שנוהג כן הוא עובד את בוראו תמיד יע"ש. ובזה פירש הרב העקידה ז"ל פ' הנז' בכל דרכיך דעהו וכו' כי הדרך נק' אם הוא דרך המלך ההולך ישר. ואורח נק' אותם פיצולים המתפצלים מדרך המלך הישר. והם ארחות קצרים וצרים

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

ויהפוך הקערה אל פיה. וז"ש החכם זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט. יאמר כמו שזבובי מות יבאישו יביעו שמן המרוקח יען שהריח שבו הוא מקרה קלוט מן הבשמים. משא"כ בשמן המור אשר הריח עצמי לו כי לא יתפעל מן הזבובים המתים. כן יקר וכבד מחכמה המסובבת מכבוד. תכבדינה סכלות מעט ממקרה הזמן וכעוף תעופף חכמתו.

נמ"ל מכל האמור שאחר כוונת הלב ומגמת התכלית באיזה פעולה שתהיה הם הם הדברים. שהעוסק בתורה וכוונתו אל חמדת הממון או הכבוד הנה הוא נקרא סוחר ועוסק במו"מ. והעוסק במלאכתו או שולח ידו במסחר וכוונתו כדי לעסוק בתורה הנה גם שהוא עוסק במלאכתו ובמסחרו יחשב אף הוא כעוסק בתורה. ובזה יובן כוונת התנא יפה ת"ת עם ד"א. ר"ל מה נאה ויפה שגם בעת עסקו בד"א שהוא עיקר עסקו, יהיה ניטפל לו הת"ת. והיינו בהיות כוונתו לש"ש כדי לעסוק בתורה, שאז יגיעת שניהם היינו העסק והכוונה שהיא לש"ש, אז בין שניהם משכחת עוון ר"ל שאפילו אם יעשה איזה עבירה לשמה לא יחשוב לו עון כי גדולה עבירה לשמה כעושה מצוה. ואז נשכח שם העוון מאותה עבירה בהיותו נחשב למצוה. וכל תורה שאין עמה מלאכה ר"ל שהוא נאה לומד ואינו מקיים וזה נימשך בהיותו לומד שלא לשמה רק לתכלית עושר וכבוד אז סופה בטילה ועוף תעופף מאיזה מקרה כנ"ל. וגוררת עוון, שת"ח ששנה ופירש קשה מכולם (עי' חגיגה ט')

ואמר וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לש"ש וכו'. הנה אחר שביאר התנא מעלת עסק המלאכה והד"א כשהיא לש"ש, חזר לדבר עם החברה העוסקת עם תלמידי בית חרושת המעשה לש"ש. ואמר וכל העוסקים עם הציבור יהיו עמלים

ותכלית כוונתם. כי הא' שעוסק במסחר להביא טרף לביתו למען יוכל לעסוק בתורה אזי יהיה עסק המסחר הוא בעצמו עסק התורה. כי האמצעיים המובילים אל מטרת הדבר כבר יחשבו גם הם אל הדבר אשר יעזרו אליו כמו שיחשב הרומס בטיט וכו'. ורעהו אשר הלך לבית המדרש להתחכם בתורה וכוונתו אל העושר נאמר עליו באמת שעוסק במסחר כי חכמתו מסחרתו ותבונתו מרכולתו, להתעשר בה.

והיה כי ישאלך לבכך לאמר מה אכפת לי בזה אם יקרא בשם מבקש חכמה או בשם מבקש עושר וכבוד. הלא בין כך ובין כך שקד על החכמה ותבוא כמים בקרבו ? תשאלני לומר מה הבדל יש בין מי שנאבד לו מרגלית ובקשה בין החול ומצאה. ובין מי שמבקש בין ספוני טמוני חול את חלקי הנחל, ומצא מרגלית הלא מ"מ המרגלית בידו ?

הט אזניך ושמע דברי החוקר: הקנין העצמי לא יתפעל מהמקרה. והמקרי יפעלו מקרה הדומה לו. ביאור דבריו, האש אשר החום עצמי לו לא יתקרר מני קרח ולא ישלג מן כפור ושלג ותהי להיפוך כי הם יזורבו נצמתו מחומו. אבל המים החמים שהחום מקרה להם המה יתפעלו מן הקרח להיקרר וישליכו קרחם כפתים. וכן שמן המור האפרסמון אשר ריחו עצמי לו. לא יבאש מן זבובי מות ושום דבר סרוח אבל הוא יהפוך לריח טוב וקיום ניצחי כנו' מעינין החניטה. אבל שמן רוקח שהוא מרוקח וממולא בבשמים אשר קיבל ריחו במקרה מבואר (קוהלת י') זבובי מות יבאיש וכו' וכן הוא בקינין החכמה, מי שלימוד החכמה עצמי לו וכו' יעמוד טעמו בו וריחו לא יומר מן שום מקרה. אבל מי שקנין החכמה בא לו במקרה ע"י אהבת הכבוד או חמדת העושר אשר הביאוהו אל בית הספר. אזי כאשר ימצאוהו המון מקרים וכו' יגרש את החכמה מגבולו

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

שהמע"ה ורו"ל לדבר במעלת המשתדל במלאכת עוה"ז ולגנות המתעצל ומתרפה ממנה, כ"ש וכ"ש שיש לו לאדם לאזור גבר חלציו להיות זריז ונשכר בעסקי עוה"ב שהם העיקר וכל עסקי עוה"ז אינם אלא טפלים להם ואינם אלא אמצעים להם, להיות שא"א לאדם לקיים תורה ומצוות בלי אכילה ושתייה וכל צרכי הגוף. דדבר ידוע הוא מעיקרי האמונה שכל עיקר האדם בעוה"ז הוא לעסוק בתו"מ כדי לקנות בהם חיי העוה"ב.

וכמו שחקר שהמע"ה חקירה זו בתחילת ספר קהלת באו' מה יתרון לאדם בכל עמלו וכו' ר"ל עיקר ביאת האדם לעוה"ז לאיזה סיבה היא, ומה הוא היתרון והתועלת שמשיג מכל עמלו שיעמול תחת השמש, וכדי שלא יוחשד שהאמונה היא רופפת בידו לכך בא לאמת הדבר מצד החקירה, לכך הקדים לו' הבל הבלים אמר קהלת וכו' כלו' יודע אני מצד האמונה ומאמין שכל עיניני העוה"ז הכל הבל. אבל רצוני לאמת הענין מצד החקירה והשכל. ואמר ז' הבלים, לו' שאם כל השבעים שנה יזדרזו ויעמול בעיניני עוה"ז, הנה הכל הוא הבל ורעות רוח. ואחר שנשא ונתן וחקר הרבה בספר ההוא וביטל כל סיבה. באו' על כל דבר ודבר גם זה הבל, אמר בסוף סוף דבר הכל נישמע וכו' כלו' שהעולה מכל האמור הוא זה. את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם, ר"ל שזהו עיקר ביאת האדם בעוה"ז וכל שאר דברים הם הבל ורעות רוח ואינם אלא טפלים ליראת אלקים ולשמירת מצוותיו.

וכיון שכן איך האדם בבואו לעוה"ז שוכח על מה הוא בא הנה, ועושה העיקר טפל והטפל עיקר ומכלה ימיו ושנותיו בצרכי גופו שהם עמל ואון כמו אכילה ושתייה ותענוגי עוה"ז ולהוט לאסוף כסף וזהב וסגולת מלכים לבלי חוק. ועסקי עוה"ב

עמהם לש"ש, ואין לך לש"ש יותר מזה החברה שמניחים עסקיהם ומשגיחים על התלמידים ומשתדלים עמהם בכל עוז ותעצומות להיטיב את מצבם והכל לש"ש בלי קווי שכר ותגמול. ואמר שזכות אבותם מסייעתם, דוודאי בלי סיוע זכות לא היה אפשר להתקיים חברה כזו אשר אין לה שום תמיכת כסף וקרן קיים רק הכל בסייעתא דשמיא. ואמר עוד וצדקתם עומדת לעד שאין לך צדקה עומדת לעד כמו זאת החברה, לפי שאחר שיצאו התלמידים מבית זה מלומדים במלאכה היטב אז יוכלו להחיות נפשם ונפש בני ביתם ולכלכל שיבת הוריהם וכמה בתים יחיו ויתפרנסו באמצעותם ויפרחו וישגשו מזה כמה פירות ופירי פירות עד עולם.

ואחר שהפליא לספר בשבח משגיחי החברה, חזר כלפי כל המשתתפים בחברה ואמר המשתתפים בעמל הטוב הזה הגם שכ"א וא' נותן לעזרת החברה הנז' דבר מועט "גרוש" אחד בחודש עכ"ז מעלה אני עליכם לכל אחד וא' כאילו עשיתם כל המפעל הטוב הזה. אי לזאת אחים יקרים בוזו כסף בוזו זהב וקראו נדבות השמיעו בעזרת המפעל הטוב הזה כדי שיהיה להם סעד וסמך לעמוד על משמרתם משמרת הקודש ויראו פרי טוב בעמלם. ומובטחני באחינו ב"י רחמנים בני רחמנים גומלי חסדים שיפתחו ידי נדבתם ויריקו טובתם על ראש התלמידים וצדקתם עומדת לעד וקרנם תרום בכבוד בעושר והצלחה חיים עד העולם אכי"ר. ומי יתן והיה ויתרבו בעירנו חברות נכבדות כאלו לרוב כגון חברת נישואין. מכניסי אורחים. מעיינים במילי דמתא מהמכשולים אשר רבו בעוה"ר פורצי פרצות בחומת הדת ומבצרי האמונה וכו' וכו' וה' הטוב יכפר בעד...

חזרתי לנושא מקדם. שש שנים תזרע שדך וכו' יש לרמוז שאם כ"כ הפליגו

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

מוטל ברעב. אבל תורה אינה כן, עומדת לו לאדם וכו' ונותנת לו אחרית ותקוה בימי זקנותו. נימי ילדותו מה הוא אומר וקויי ה' יחליפו כח וכו' בזקנותו מה הוא אומר עוד ינובון בשיבה וכו'. וכל חי מרגיש בקושי המאמר הזה וכו' אכן יאמר וכו' כבר נודע מבחן החוקר בין פעולה טבעית וכו' והדמיון לזה כלי המשחק של בני הנעורים שקורים סביבון ("ונאנא") וכו' והדמיון האחר האבן וכו'. ולזאת האדם אשר יחזה בעיני בשר כי ימי תשוקת התאוה תחזק מרוצתם מאוד בימי הילדות וכו' וכו' אכן בבוא ימי הירידה וכו' לא כן האדם ההולך בדרכי התו"מ הנה בתחילה יכבד עליו מאוד וכו' עד כי ירבה ימים יפרוץ השגתו באין שיעור (ובזה אני אפרש משארז"ל זקי ע"ה וכו' זקני ת"ח וכו') השמש יש לה שני מהלכים וכו' וכו' והוא אשר אמר ר' שמלאי מניח אני וכו' ירצה כי מזה יראה בעין שכלו שתכלית יצירתו אך לתו"מ. עכ"ד. (ראה לעיל בקוהלת ע"פ סוף דבר הכל נשמע וכו')

והמופת הב' הכינו גם חקרו החוקר האלקי בעל העקידה ז"ל וז"ל שלא יתכן לומר שתכלית האדם הוא כדי לאכול משמנים ולשתות ממתקים. להיות שאנו רואים שארבע חלקי הדצמ"ח (דומם, צומח, חי, מדבר) שהם כללות הבריאה כל אחד נכבד ומעולה מחבירו וכו' ואם תכלית האדם לאכול ולשתות הנה מותר האדם מן הבהמה אין. ועוד למה ניתן לו השכל ללא צורך ?

וכ"ת בזאת נאות שאין התכלית לאכול ולשתות אבל הוא לכנוס זהב וכסף וחמדת אוצרות. ולזה צריך חריצות השכל ותחבולות הדעת. גם זה אינו. משני טעמים חדא מהידוע הוא שכל תכלית שאין לו קץ וסוף אין זה תכלית. וכיון שאין לו קץ וסוף אין זה תכלית. וכיון

שהם העיקר מניחם אחרי גוו. היאומן כי יסופר מי שנסע מעירנו דרך רחוקה לאמריקה וסיכן עצמו בים, כדי לקנות יריעות מטווה צמר וצמר גפן הרבה ומנהג העולם לכרוך כל משא ומשא מאלו היריעות בדברים פחותי הערך המזופתים ושאינם מזופתים ולקושרם בחשוקי ברזל מלמעלה. היתכן בהגיעו לשם שלא יקנה כלום מהיריעות שהם העיקר. ורק יוציא כל ממון שבידו על הדברים הפחותים וחשוקי ברזל לבד, שהם טפל ליריעות, היש שוטה בעולם כמוהו ?

כך האדם סיכן עצמו לבוא לעוה"ז בעבור לסגל תו"מ, אלא שניטפל לעסוק גם בצרכי גופו כדי שבאמצעם יוכל לקיים התו"מ והוא מבלה כל ימיו בקניית האמצעים ולא ישעה אל העיקר שאליו הוא נושא את נפשו ? וע"ז יתאונן הנביא ישעיה ואמר ברוח קדשו, הכל היום יחרוש החורש לזרוע וכו' (ישעיה כח') הכוונה שהנה כל עיניני העוה"ז הם הכנה ואמצעים לעיניני העוה"ב, כחרישה שהיא הכנה אל הזריעה, ואם כל ימיו יעסוק בחרישה ולא בזריעה מה הועיל בזמנו, וידוע דמדת ימיו של אדם מכוונים ליום, כמא' התנא היום קצר וז"ש הכל היום יחרוש החורש כדי לזרוע ? אתמהא, שאם מבלה כל ימיו בחרישה לבד א"כ אימתי הוא זורע ...?

וכ"ת הן אמת שמצד האמונה כן הוא, אבל מהו המופת המוחש שעל עיקרו של אדם לא בא לעולם אלא לצורך חיי עוה"ב, ולא לצורך חיי עוה"ז לאכול ולשתות ולאסוף כסף וזהב ולחיות בנעימים ? הנני מכריח לך הענין משני מופתים מוחשים. הא' דיבר בקדשו הרב החסיד בעל חיי עולם די"ב ע"ב. בביאור דברי התנא א"ר שמלאי מניח אני כל אומניות שבעולם וכו' שכל אומניות שבעולם אין עומדים לו לאדם אלא בימי ילדותו אבל בימי זקנותו

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

גנזו למטה ואני גנזתי למעלה אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בהם ואני גנזתי וכו'. אבותי גנזו דברים שאינם עושים פירות ואני גנזתי דברים שעושים פירות. אבותי גנזו ממון ואני גנזתי נפשות. אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי, שנאמר ולך תהיה צדקה.

ואילו יצויר שעל כל אלף לירה שמוסיף על קנינו מוסיפים לו מן השמים שנה אחת על ימי חייו או לפחות חודש אחד או יום אחד או אפילו שעה אחת החרשתי, אבל אדרבא מתקצרים ימיו כי המרבה נכסים מרבה דאגה. וידוע שהדאגה היא מקצרת ימיו של אדם א"כ מה יתן ומה יוסיף לו אף אם יצבור כעפר כסף, האם יוליך עמו מאומה לבית עולמו? או אם יוכל לפדות נפשו מיד שאול במלא ביתו כסף וזהב? וז"ש דהמע"ה אח לא פדה יפדה איש וכו'. דימה כספו של אדם לאח לפי שהוא קשור בנפשו ודבוק עימו בשכבו ובקומו כאח. גם בלילה לא ישכב ליבו וז"ש אח שהוא הכסף לא פדה יפדה איש בבוא עת חליפתו ולא יתן לאלקים כפרו ר"ל כופר נפשו. ויקר פדיון נפשו ואפילו בכל ממון שבעולם. וחדל לעולם ר"ל שנימנע זה לעולם. וכ"ת ומאן לימא לן שאין זה חובתינו וכך יפה לנו לאסוף ולכנוס. לז"א דדבר זה הוא נראה לעינים. כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל וכו' ועזבו לאחרים חילם ואם זה הוא התכלית היה צריך קשור ודבוק אתו עמו בלי פירוד.

אי לזאת צריך האדם לפקוח עיני שכלו וישים דרכו נגד פניו למי הוא עמל וטורח, ולא ישמע לעצת יצרו ההוממו ומטרידו ומשים מסווה העיורון על עיניו כפרדה זו הטוחנת ברחיים כך הוא מוליכו כעיור במעגל המבוכה עד שמוציאו מן העולם בפחי נפש וידיו על ראשו. לזאת באה התורה לפקוח עיני עורים ורמזה בנועם אמריה שאמרה שש שנים תזרע שדך וכו'.

שאינ אדם מת וחצי תאותו בידו הנה מן הנמנע לכל באי עולם להיות אפילו אחד מהם להשיג כל תכליתו. ועל מה שוא ברא אדם סלה. והב' ממה שידוע הוא שכל תכלית הוא דבוק בנושאו ואינו ניפרד כלל. וכיון שבאחרית ימיו של אדם עוזב לאחרים חילו ומאומה לא ישא בידו נר' שאין זה תכליתו.

אבל אם נאמר שתכלית האדם לתורה ומצות הנה היא דבוקה בו באדם ואינה נפרדת ממנו כלל. כמאמר הכתוב בהתהלך תנחה אותך וכו'. וזה שאמר התנא ר' קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך וכו' לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו וכו' א"כ מזה נראה שאין זה התכלית. אלא תורה ומצות ומעשים טובים.

וא"כ מה מאוד רע עלי המעשה אשר יעשון מרבית עשירי בני עמנו שכל ימיהם להוטים לכנוס ולאסוף כסף וזהב לבלי חוק וכל היום התאוות תאוה יש לו אלף מבקש אלפים וכו' ואין לדבר סוף ולא יחוש לעשות דבר מה לנפשם ולא ישיבו אל ליבם מה יעשו באחריתם ועל מה באו לעולם האם להגדיל עשרם והונם? והם המחזיקים עצמם לחכמים מחוכמים. איה חכמתם? איה היא תבונתם? הראית מימך אדם שכל ימיו טורח בשביל אחרים ולא בשביל עצמו ואת נפשו לא חיה ומניחה סוערה עניה היש טיפש גדול מזה?

וזה רמז שלמה באומרו אל תיגע להעשיר ר"ל את האחרים ולא לעצמך. מבינתך חדל לך מזה כי לא מעשה חכמים הוא זה, אלא מעשה טפשים נוואלים. וארז"ל (מס' בב"ב י"א) מעשה במונבו המלך שבזבז אוצרותיו בשני בצורת, חברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על אבותיהם ואתה בזבזת אוצרותיך ואוצרות בית אביך. א"ל אבותי

פרקי עיון ומחשבה – על המלאכה

חזרתי ואמרתי שש שנים תזרע שדך וכו' שש שנים הם רמז להמשך ימי עוה"ז שכללותם הם ששת אלפי שנים דהוי עלמא. ובזמן הזה יש מיעוט הלבנה שהיא המל' דז"א וצריכה תיקון בכל פעם שהוא להגדילה תחי' אב"א ולנסרה ולהחזירה פב"פ עד שתהיה ראויה לזיווג. ועכ"ז אין זה שלימות ותי' אמתי בימות החול. רק ביום השבת לבד יש לה הארה גדולה ותי' שלם לפי שהוא מעין עוה"ב. באופן שבזה"ז המל' שנק' שדה אשר ברכו ה' חקל תפוחין קדישין היא צריכה חרישה ועידור וטורח מרובה ככל עבודת קרקע עד שתהיה ראויה לזריעה, וכן היא נק' כרם בסוד כי כרם ה' צבאות בית ישראל וצריך לה כל עבודת הכרם וזמירה בסוד מחצדי חקלא אבל לעת"ל והיה אור הלבנה כאור החמה שוה בשוה שני מלכים משתמשים בכתר אחד עולם שכולו שבת. וזש"ה שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך בטורח מרובה עד אח"כ ואספת את תבואתה שהם בחי' הנשמות המצטיירים בתוכה. אבל ובשנה הז' כלומר לעת"ל שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע שאינה צריכה עוד שום תי' אלא עולם שכולו שבת בבי"א.

ימי שנותינו בהם שבעים שנה. שהם ז"פ יו"ד שנים. שבעה חלקים. והנה יו"ד שנים האחרונות של חלק השביעי דרך כל אדם לפקוח עין שכלו על דרכו להכין צידה לדרכו. אבל בא להזכיר על הששה חלקים הא' שגם בהם יזרע שדהו העיקרי ויעסוק בעינייני העוה"ב ולא יכלה כל ימיו בחרישה לבד ולא בזריעה כאמור לעיל.

וז"ש שש שנים תזרע שדך ולא תחרוש בלי זריעה וגם תזרע שדך ולא שדה של אחרים ר"ל תטרח במה שהוא שלך לעצמך ולא בשל אחרים. וכן שש שנים תזמור כרמך ולא של אחרים. ובזה ואספת את תבואתה שתראה שכר טוב בעמלך בעסקך בדבר שהוא עושה פירות. ובוא תבוא ברינה לאחר מיתה נושא אלומות אלומות של תו"מ. משא"כ עסקי עוה"ז שאינם עושים פירות ולא תאסוף מהם כלום בלכתך לשם רק תעזוב לאחרים חילך. ובא הכפל שדך וכרמך, כי יש מצוות דומים לשדה שבעת האסיף אוספים הכל, הקרן והפירות יחד. כך יש מצוות שהקרן ופירות שניהם הם שמורים לעוה"ב. ויש מצוות שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב. כמו הכרם שהקרן שהם העצים קיימים ומוציאים פירות בכל שנה. א"נ שהכפל בא להורות שיעסוק ביום ובלילה כמש"ה והגית בו יומם ולילה.